

IN DE SCHIJNWERPER

AFTOCHT MULTICULTURALISME BLAMAGE VOOR HET WETEN- SCHAPPELIJK ONDERZOEK

WASIF SHADID, BIJZONDER HOGLERAAR INTERCULTURELE COMMUNICATIE (ICC), HOUDT OP 30 OKTOBER ZIJN AFSCHEIDSREDE. HIJ BLIJFT NOG ALS GAST EN IS DUS NOG NIET ECHT WEG. SHADID STUDEERDE ANTROPOLOGIE IN LEIDEN EN WERD DAAR BENOEMD ALS WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER OM METHODEN EN TECHNIKEN VAN ONDERZOEK TE DOCEREN. IN 1979 IS HIJ GEPROMOVEERD OP DE INTEGRATIE VAN MAROKKAANSE GASTARBEIDERS IN NEDERLAND EN SINDSDIEN IS HIJ MET DE MULTICULTURELE SAMENLEVING BEZIG. EEN TWEEGESPREK TUSSEN TON VALLLEN EN WASIF SHADID.

Zo'n 15 jaar geleden werd je tevens hoogleraar in Tilburg. Bespeur je verschillen tussen Tilburg en Leiden?

“Het was en is in Tilburg anders, zowel qua organisatie als qua onderwijs-invalshoek. De Tilburgse studenten kunnen bijvoorbeeld op professionele wijze, vaak aan de hand van power point presentaties, goed lopende verhalen presenteren, terwijl de werkstukken en scripties wat minder zijn. In Leiden is er meer aandacht voor geschreven producten en is men minder goed in mondelinge presentaties. Van de collega's in Tilburg viel me hun openheid en samenwerking op: dagelijkse aanwezigheid, open kamers, veel onderling contact, samen werken, lunchen en publiceren. In Leiden zat men vaak achter gesloten deuren voor zichzelf te werken.”

In 2007-2008 volgden 170 personen je cursus 'ICC en beeldvorming',

een veelvoud van het aantal studenten van de specialisatie ICC. Waren jouw colleges interessanter dan die van collega's?

“Dat grote aantal cursusdeelnemers kwam ook door veranderingen in het studieprogramma en groei van de aantallen premaster- en contractstudenten. Alle collegebanken bezet, volle vensterbanken en mensen in de deuropening, daar was ik wel trots op en het geeft je het gevoel dat je iets te vertellen hebt. Ook de ontwikkelingen in de samenleving kregen invloed. Tot 2000 namen studenten alles voor zoete koek van mij aan. Daarna werd de 'progressieve visie' op diversiteit steeds meer bestreden en kostte het veel tijd om de zaken te verduidelijken of geaccepteerd te krijgen: er was verzet tegen de positieve kanten van de multiculturele samenleving. Automatisch ging ik meer aandacht besteden aan de theorie. Aan een uni-

versiteit moeten immers wetenschappelijke kennis en een academische habitus worden verworven: *I'm paid to teach and not to preach.*”

Er zijn veranderingen in de samenleving. Dit betreft niet alleen de beeldvorming over migranten en de interactie tussen subgroepen, maar vooral ook in de media. Vanuit negatieve sensatiezucht willen deze steeds weer scoren met allochtonen. Zij fungeren als een soort volksvermaak. En de politiek is angstig; bang voor Wilders schuiven alle partijen naar rechts, toch?

“Ook de globalisering speelt daarbij een rol. Deze leidt tot een tegenreactie van het opkomen voor de Nederlandse identiteit, wat een wezenlijk kenmerk is van nationalisme. Dat speelt een rol bij de verminderde acceptatie van andersdenkenden. Door internationalisering en globalisering

wordt steeds meer de warmte en geborgenheid, dat knusse, van de eigen schulp opgezocht. Politici die dat signaal van het sterker benadrukken van het wij-gevoel goed hebben opgevangen, hebben ontdekt dat dat electoraal winstgevend is. Politici met slinkende kiezersaanhang schuiven daardoor in dezelfde richting op. Het ideologisch spectrum van pro of contra de multiculturele samenleving wordt in algemene zin steeds vager, kleiner, in de richting van een eenheidsworst in het midden. En om het wij-gevoel te creëren moest er via stigmatisering een reële vijand worden geprojecteerd. Na de val van muur is deze in de islam gevonden.”

Is het ook niet een beetje zoals vroeger bij de missie en zending: van die onderontwikkelde mensen gaan we goede mensen maken en daarvoor worden we beloond, vroeger met specerijen of koffie, nu met olie?

“De suggestie is dat de islam eigenlijk een intolerante religie is waar we iets tegen zouden moeten doen. Dat zet echter de verhoudingen in de Nederlandse samenleving op scherp. De verhouding tussen de autochtonen en Surinaamse Nederlanders lijken oppervlakkig wat beter, maar de onderliggende gedachte blijft ook hier dat ze als minder ontwikkeld worden gezien. In de huidige tijd is het label echter wat meer verschoven van ras naar religie. Nederlandse politici beoefenen een soort ‘aquariumsociologie’. Nederland is een aquarium met witte en zwarte visjes. De zwarte zijn slecht, ziek en miselijk, de witte zijn sterk, goed en verstandig. We kunnen met hard optreden de zwarte visjes in het gareel krijgen en de witte die moet je goed verzorgen en onderhouden. Zo wordt

Wasif Shadid

door de politiek van de maakbaarheid van de samenleving uitgegaan en met one-liners wordt de bevolking bewerkt. Men is met iets gevaarlijks bezig in de richting van een kennisillusie. Iedere bijna functioneel analfaabeet heeft het idee te weten wat de islam is of wat de EU inhoudt. Hun kennis is echter nihil en ze applaudiseren wanneer Tarik Ramadan aan de

kant wordt geschoven, gaan achter Wilders’ one-liners aan.”

Ik zou niet durven beweren dat Wilders de ‘voorman van de dommen’ is, maar er lopen wel veel mensen achter hem aan die niet op de hoogte zijn.

“In mijn afscheidsrede ga ik in op de vraag hoe het mogelijk is dat met 40 jaar wetenschappelijk onderzoek

inzake de multiculturele samenleving er toch veel minder effect is bereikt dan met één krantenartikel van publicist Paul Scheffer. Waarom stelde zich niemand die vraag na vijf grote integratie-onderzoeken? Hoe is het mogelijk dat het ‘mislukken van integratie’ in al die onderzoeken over het hoofd is gezien? Slechts één conclusie is mogelijk: Scheffers artikel is populistisch en appelleert aan ‘gesundes Volksempfinden’. Het bevat insinuaties, bewijsvoeringen van horen zeggen. Wetenschappers op dit terrein moeten daarom de hand in eigen boezem steken en zich realiseren dat hun onderzoek kennelijk niet overtuigend genoeg is. Progressieve politici konden daaruit zelden steekhoudende tegenargumenten halen.”

Die gegevens zijn er wel, maar niet op het totale beeld van de integratie. Meta-analyses zouden toch zo’n soort totaalbeeld kunnen opleveren?

“Toch twijfel ik ook aan de integriteit van veel progressieve politici. Ze durven niet in te gaan tegen de uitspraken van Wilders, Verdonk of vroeger Fortuyn, bang als ze zijn om in de publieke opinie te worden uitgemaakt voor aanhanger van de multiculti-lijn, als politicus van de oude stempel. ‘Multiculti’ is een scheldwoord geworden. De houding van de PvdA als ‘progressieve’ partij is frappant en ik begrijp niet dat de leiding zich verbaast over de slinkende aanhang. Sinds Kok zijn ideologische veren heeft afgeschud, is het geen echte progressieve partij meer. En de achterban heeft dit over zich heen laten gaan. Wat betreft migratie en muticulturalisme bestaat er nauwelijks verschil tussen de ChristenUnie en de PvdA. Op sommige punten is

het programma van de ChristenUnie zelfs progressiever. Een deel van wat er van de PvdA is overgebleven is een stelletje roodgeverfde VVD’ers. D’66 heeft deels de progressieve lijn opgepakt die de PvdA heeft verloren. Het redelijk alternatief dat van twee walletjes kan eten. Eigenlijk durft alleen GroenLinks voor de multiculturele samenleving op te komen. De SP heeft al vanaf de jaren ’60 de opvatting van ‘leer de taal, leer de maatschappelijke organisatie van Nederland of kras op!’ Ze komen nog steeds vooral op voor de autochtone onderklasse. De meeste allochtonen zijn daar de concurrenten van; er is een belangentegenstelling. GroenLinks heeft echter een communicatieprobleem, waardoor D’66 er met de buit vandoor gaat.”

Vaak wordt bij het zoeken naar verklaringen voor de bedenkelijke ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving ook wel de reeks ‘calvinisme (‘wij zijn de betere mensen’), narcisme, naastenliefde en aanpassing’ genoemd.

“Uit onderzoek komt dat narcisme van de autochtone Nederlander inderdaad naar voren, o.a. nog uit recente rapporten van het Sociaal en Cultureel Planbureau. In 1995 werd in de Troonrede nog gesproken over de multiculturele samenleving als verrijking. Na 2000 neemt het narcisme verder toe. De multiculturele samenleving zou niet veel meer te bieden hebben dan couscous en exotische restaurants, zo staat zelfs in officiële stukken. Dat soort zaken zijn van belang om te kunnen begrijpen waarom het autochtoon-narcisme leidt tot negatieve beeldvorming. In de beeldvorming is ‘zij zijn slecht’ makkelijker te verkopen dan

‘wij zijn goed of beter’; een calvinist klopt zichzelf niet zo gemakkelijk op de borst. Toen Maxima terecht zei dat dé Nederlander niet bestaat, werd ze daar van alle kanten op aangevallen. Het werd als een ontkenning van het collectief bestaan en het collectief narcisme ervaren.

Als een Nederlander een treinkaartje gaat kopen, moet hij om privacy redenen twee meter achter zijn voorganger gaan staan. Maar diezelfde persoon gaat ’s avonds samen met zijn vrouw zijn seksleven op de t.v. uitvoerig uit de doeken doen. Wie is nou dé Nederlander, of dé Marokkaan of dé Amerikaan. De moslims in Nederland hebben op dit moment nog te weinig intellectueel kader en mediafaciliteiten om serieus aan relevante debatten mee te doen. Daarom is het podium dat de media aan Wilders bieden onvoorstelbaar vals, en levert het een bijdrage aan de groei van het modern racisme.”

Die zit, geef dan nog maar even de titel van je afscheidsrede

“Even denken... *Het multiculturalismedebat en de islam in Nederland: stigmatisering, uitsluiting en retoriek.*”

TON VALLEN

HOOGLERAAR INTERCULTURELE COMMUNICATIE BIJ HET DEPARTEMENT TAAL- EN CULTUURSTUDIES VAN DE FACULTEIT GEESTESWETENSCHAPPEN